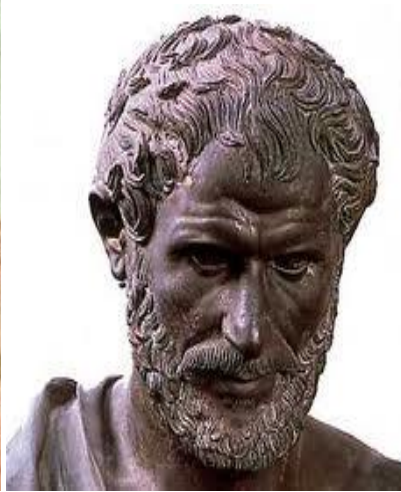

Ahlak Felsefesi

Sosyal bir varlık olarak insanın nasıl davranması gerektiği konusunda birçok filozof kafa yormuştur. Ahlak felsefesinin ilk ve büyük filozoflarından Sokrates, yaklaşık 2400 yıl önce "Hiç de önemsiz olmayan bir meseleyi, nasıl yaşamamız gerektiğini tartışıyoruz." diyerek ahlak felsefesinin konusunu ve alanı hakkında bize yol göstermiştir.

Aşağıdaki görsel ve özdeyişleri inceleyerek soruları cevaplayınız.

Aristoteles: Ahlaklı olmak ölçülü olmaktır.

Kant: Bir eylem, arzu, haz veya yarar gözetilmeden, yalnızca ödevden dolayı yapılmışsa ahlaki bir eylemdir.

Sokrates: Hiç kimse bilerek kötülük yapamaz.

Sokrates'in sözlerine katılıyor musunuz? Neden?

Aristoteles'in sözünü değerlendiriniz. Ahlaklı olmak ne demektir?

Kant'ın sözüne katılıyor musunuz? Bir eylem nasıl ahlaki olabilir?

Ahlak Felsefesi Nedir?

Ahlak felsefesinin konusu, insanın iradesi ile gerçekleştirdiği eylemlerdir.

Ahlak felsefesi; inceleme ve araştırmalarını, bazı temel kavramlara dayandırmaktadır. Bu kavramları filozoflar farklı farklı tanımlayabilmektedir.

AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Ahlak, Etik, Uygulamalı Etik, Ödev, Ahlak yargısı, İyi, Kötü, Erdem, Ahlaki karar, Ahlaki eylem, Özgürlük, Sorumluluk ve Vicdan...

Ahlak, kelime olarak huy, karakter gibi anlamlara gelmesine rağmen yaygın olarak kullanımı Latince kökenli MORAL kelimesidir. Bununla birlikte ahlak, insanların toplum içindeki eylemlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla kabul edilen ilkeler bütünüdür. Ahlak ve Ahlak felsefesi (**Etik**), genellikle aynı anlamda kullanılmasına rağmen birbirlerinden farklı kavramlardır.

Ahlak Felsefesi, ahlaki felsefi açıdan inceleyen ve açıklayan bir düşünce sistemidir. Ahlakın ne olduğunu, ahlaki eylemin nasıl oluştuğunu, insan eylemlerinin dayandıkları temelleri, iyi ve kötü eylemlerin nedenini inceler. Ahlak felsefesi ahlak üzerine sistemli bir şekilde düşünme, soruşturma, ahlaki hayata dair bir araştırma ve tartışma olarak tanımlanabilir. Kısaca **ahlak** iyi ve kötü eylemlerin pratikteki değeri, **ahlak felsefesi** ise iyi ve kötü eylemin teorisi şeklinde tanımlanır.

Etik, insanın ahlaka ilişkin davranışlarının doğurduğu sorunları ele alan felsefe dalıdır. Etik özel durumlarda insanın nasıl ahlaklı davranabileceği konusunda araştırma yapar. Buna da **Uygulamalı etik** denir. Meslek etiği, tıp etiği, çevre etiği gibi.

İyi, genel olarak insanın insan olma değerlerine ve yaşadığı topluma yararlı ve değerli olanıdır. İnsanın yapması gereken davranışlar "**iyi**" olarak tanımlanır ve kötünün karşıtıdır.

Kötü ise yapılması istenmeyen, değersiz ve faydasız olan, iyinin karşıtı olarak tanımlanabilir. İnsanın yapmaması gereken davranışlar "**kötü**"dür.

Özgürlük, kişinin iradesini kullanarak seçim yapabilme durumudur. İnsanın irade ile iyi ve kötü davranışlardan birisini seçme gücü "**özgürlük**"tür.

Erdem, ahlaki bakımdan sürekli olarak iyi ve değerli olan davranışlardır. Ahlak felsefesinin yücelttiği, övdüğü, arzuladığı ve ön plana çıkarttığı değerlerdir. Örnek olarak alçakgönüllülük, yiğitlik, bilgelik, adalet, cesaret vb.

"**Sorumluluk**" ise, insanın kendi eylemlerinin ya da yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir. Sorumluluk ödev ve görev kavramlarıyla ilintilidir. *Sorumluluk irade(istenç) özgürlüğünü gerektirir.* Ancak bir insanın sorumluluk üstlenebilmesi için bazı niteliklere sahip olması gerekir. Bu nitelikler sağlıklı akıl sahibi olmak, eylemlerinde özgür olmak ve iyi-kötünün bilgisine sahip olmaktır.

Vicdan, insana neyin iyi neyin kötü olduğunu söyleyen ayırt edici güçtür. İnsanı iyi davranmaya yönelten iç ses, bir çeşit iç mahkemedir.

(*Vicdanın kaynağı konusunda iki karşı görüş vardır: Birinci yaklaşıma göre vicdan insana doğa ya da Tanrı tarafından verilen doğal bir yetidir. İkinci görüşe göre vicdan insanda sonradan gelişen bir yetidir. Doğal değil ve öğrenilmiştir. İnsan gelişiminin bir parçasıdır.*)

Ahlak yasası, bireyin nasıl davranacağını belirleyen kurallar sistemidir. Bu kurallar, bize hangi amaçları, nasıl gerçekleştireceğimizi gösterir.

Ahlaki karar, bireyin, kendi özgür iradesi ile bilerek ve isteyerek ahlak yasasına uygun olarak verdiği karardır. Özgür verdiğimiz bu karar ahlaki bir temele dayanmalıdır.

Ahlaki eylem, ahlak açısından değerlendirilebilen, ahlaki bir değere uygun düşen eylemdir. Bu eylem, ahlak yasalarına uygun ve bilinçli olarak yapılmalıdır. Ahlakla uygun davranışı gerçekleştirmek "**ahlaksal eylem**"dir. Bireyin özgür iradesiyle gerçekleşir. Bilinçli ve amaçlı gerçekleşir.

ÖRNEK: Derse geç gelen öğrencinin öğretmene gerekçeyi belirtirken doğruyu söylemesi "İYİ", yalan söylemesi "KÖTÜ", bu davranışlardan birini seçmesi "ÖZGÜRLÜK", Doğru söylemeyi seçmesi yani iyiye yönelmesi "ERDEM" dir. (dürüst davranmıştır). Öğrencinin öğretmenine yalan söylemeyeceğini dair kararı ahlaki karardır. bunu davranışları ile eylemleriyle göstermesi ise ahlaki eylemdir. "Yalan kötüdür ve söylenmez." bu da ahlak yasası yada kuralıdır.

İnsan ahlaksal eylemlerde bulunmaktan mutluluk duyabilir. **Mutluluk**, insanın, yaptığı iyi eylem sonunda duyacağı iç huzurdur.

Ödev, insanların gerçekleştirilmesinden kendilerini sorumlu tuttıkları, üstlendikleri görevlerdir.

Değer Yargıları

İyi Kötü Güzel Çirkin Doğru Yanlış Günah Sevap

Bir tablo için iyi mi yoksa güzel mi denir?

"3x5=25" önermesi matematiksel bir yargı bildirir. Bu yargıyı iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel çirkin, sevap-günah yargılarından hangisiyle değerlendirirsiniz?

Aşağıdaki ifadeler, yukarıda bulunan kavramların hangilerinin örneği olabilir? Uygun kavramı boş bırakılan yere yazınız.

Dürüst olmak (.....)

Bırakılan cisimler yere düşer. (.....)

11x11= 121'dir. (.....)

İnsan haklarına saygı duymak gerekir. (.....)

Mona Lisa adlı resim (.....)

Yaşama hakkına saygı duymak (.....)

İbadet etmek (.....)

Yargı, bir olgu veya kavramlar üzerine kurulu bir iddiayı dile getiren ifadelere verilen addır. Yargılar, olgusal alana ve değerler alanına ait olmak üzere ikiye ayrılır.

1. Olgusal Yargılar: Dışsal gerçeklik ve nesnel dünyasına ilişkin objektif yargılardır. Olgusal yargılar "doğru" veya "yanlış" olarak değerlendirilir.

2. Değer Yargıları: Dışsal gerçeklikleri bulunmayan ancak insanların zihinlerinde anlamları bulunan fenomenlere dair öznel yargılardır. Ahlak, sanat ve din, değerler alanına aittir. Ahlaki yargılar iyi-kötü, dinî yargılar sevap-günah, sanatsal yargılar güzel çirkin olarak değerlendirilir.

Ahlak Yargısını Diğer Yargı Türlerinden Ayıran Özellikler Nelerdir?

Ahlak yargıları bilimsel, sanatsal ve dini yargılardan farklıdır. *Bilimsel yargıların* ölçütü doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir olmasıdır. Örneğin, dünya yuvaraktır. Bu önerme için ya doğru ya yanlış ifadesini kullanırız. *Sanatsal yargılar* güzel ya da çirkin olarak değerlendirilebilir. Örneğin Mona Lisa tablosunun güzel olarak kabullenmek gibi. *Ahlaki yargılar* ise ahlaki bir değeri dile getirir. Örneğin yalan söylemek kötüdür.

Ahlak yargılarının bazı temel özellikleri şunlardır:

1-Ahlak yargıları, yapılması istenen bir eylemi bildirirler. Bunlar yaşama yönelik, olması gerekeni belirten yargılardır. Yani eylem alanıyla ilgili yargılardır.

2-Ahlak yargıları değer içerdiğinden öznelidir. “İyi” ve “kötü” gibi değerler ortaya koyarlar.

3-Ahlak yargıları değişkendir. Ahlak yargıları zamanla koşulların değişmesine paralel değişir.

4-Ahlak yargıları normatif (kural koyucu)dır. Yapılması ya da yapılmaması gerekeni belirtir. “Yalan söylemek kötüdür” gibi.

5-Genellikle evrensel nitelik taşımaz.

Estetik yargıların bazı temel özellikleri şunlardır:

1-Beğeniye dayalı değer yargılarıdır.

2-Akla değil, duygu ve coşkulara dayanır.

3-Evrensel nitelik taşımaz.

Din yargılarının bazı temel özellikleri şunlardır:

1-Kutsal sayılan din kurallarına dayanır.

2-Dogma yani tartışılmadan benimsenmiş görüş olduğu için değişmez yapıdadır.

Bilimsel yargıların bazı temel özellikleri şunlardır:

1-Akla ve mantığa dayalı yargılardır.

2-Evrensel niteliktedir.

3-Sonuçları kesindir.

Erdem-Yaşam İlişkisi

Aşağıdaki metni inceleyerek soruları cevaplayınız.

Erdem Nedir?

Kendimize bir test uygulayalım, ahlaki değerlerinizin ne kadar erdemli olduğunu ölçmek için hazırlanmıştır. Testi etkili kılmak için aşağıya doğru mümkün olduğunca yavaş gidin.

Test sadece bir sorudan ibarettir. Haydi başlayalım:

Çok okunan bir gazetenin foto muhabirisiniz. Yaşadığınız bölgede fırtına sonrası sel baskınları yaşanıyor. Siz yüksekçe bir köprüden bu korkunç afetin fotoğraflarını çekmektesiniz. Çevrenizdeki her şeyi sel suları sürükleyip götürüyor. Birdenbire yolda sularla boğuşan bir otomobil görüyorsunuz.

Fotoğraf makinesini otomobili sürmeye çabalayan adama tutup görüntüyü yaklaştırdığınızda onu taniyorsunuz. Bu adamın ünlü bir kişi olduğunu görüyorsunuz. Ünlü bir kişiyi fark etmekle aynı anda suların onu yutmak üzere olduğunu da fark ediyorsunuz.

İki seçeneğiniz var: 1. Tedbir olarak yanınızda getirdiğiniz dağcı ipini atarak onu kurtarmayı denemek: Böylece ünlü kişiyi kurtarmış olduğunuz için bir kahramanlık madalyası alabilirsiniz. 2. Yılın fotoğrafçısı seçilmenizi sağlayacak bir “O An” fotoğrafı çekebilirsiniz: Bu yüzden bir anda mesleğinizin zirvesine çıkabilirsiniz. Eğer bu ikilemden birini seçmek için sonuçta kazanacağımız çıkarları karşılaştırmışsanız, sizin ancak adınız “Erdem” olabilir.

SORULAR

Siz olsaydınız hangisini tercih ederdiniz? Niçin?

Aşağıdaki görüşlere katılıyor musunuz? Niçin?

A. Ahlak ve erdem ilgisiz, ayrı şeyler değil tam tersine iç içeler. Ahlak olarak iyi olmayan hiçbir şey erdem de değildir. Yani erdem kapısı, ahlaktan geçer. Sen de haklısın bir yerde çünkü dünyada henüz bilimsel ahlak ve felsefe yok.

B. Erdem zaten içselleştirilmedikçe uygulanabilir bir meziyet değildir. Bu yüzden dediğiniz gibi ipi atıp atmamayı düşünen insan henüz erdemli sayılmaz. Duruma göre ya atar, ya atmaz. Fakat atsa ne çıkarı olur atmasa ne olur hesapları asla yapmaz. Erdem içselleştirilmiş yani temel bir yaşantı ilkesi yapılabilmişse doğru eylemin kararını şip diye verdirtir.

Doğrusunu yapmak yada erdemli davranışta bulunmak

Ne yapmalıyım?” sorusuna verilen cevap genellikle “Doğru olanı yapmalısın.” olmuştur. Doğru olanı yapmak, doğru eylemde bulunmaktır. Doğru eylemde bulunmak için bir insanın sahip olması gereken niteliklere ise erdem adı verilir. Bu tanım aynı zamanda erdem, bir amacın gerçekleştirilmesinde kişinin belirli tarzlarda eylemde bulunabilme kapasitesi olduğuna da işaret eder. Bu bakımdan erdem sadece ahlaksal alanda ortaya çıkmaz.

Örneğin; bir güreşçi için erdem, öncelikle güçlü, kuvvetli ve çevik olmaktır. Bu tür erdemler ahlaksal erdem sayılmazlar. Bunlara meziyet denmesi daha uygundur. Ahlaksal erdemler, bir “iyi”nin gerçekleştirilmesi için kişinin sahip olması gereken beceri, yetenek ve yeterliliklerdir. Bunlara erdem yanında fazilet de denir. Örneğin; Platon mutlu olmak için dört erdem sayar: Kendine hâkim olma, cesaret, adalet, bilgelik. Bunların gerçekleştirilmesi, iyi olanı ortaya çıkaracağından erdemli eylem olarak adlandırılır. İnsanı hayvandan ayıran en önemli yanı da budur. Çünkü insan sorumlu bir varlıktır. Hayvanların sorumlu tutulmadığı yerde, kişi, eylemlerinden sorumlu tutulur. Bu bağlamda insan varlığı, istek ve arzularını şekillendirerek, kendisine amaçlar koyarak erdemli bir karakter haline gelir. İnsan hayvansal doğasını yok sayamaz. Fakat onu akıl yolu ile denetim altına alabilir ve almalıdır. O arzu ve isteklerini yok saymak yerine bunları eğitip düzene sokmalıdır. Bu yüzden ahlaksal erdemler, aşırı uçlardan uzaklaşarak “doğru orta”yı bulmaya hizmet eden erdemlerdir. Koşullar değiştiği ölçüde, doğru orta her insana göre değişir. Fakat hep bir doğru orta vardır. Buna göre cesaret erdemi, korkaklık ile hesapsız atılganlık, cömertlik erdemi müsriflik ile cimrilik, adalet erdemi haksızlık yapma ile haksızlığa maruz kalma arasındaki doğru ortadır. Bunların gerçekleştirilmesi birer erdemli eylemdir.

Aristoteles diyor ki: Bilgelik, adalet, cesaret, çalışkanlık, doğruluk ya da ölçülülük nedir? Bunların anlamını öğrenmek

zor değildir: Bir sözlük kadar yakındır tanımları öğrenmek.

Ancak bilgeliğin tanımını bilmek, bizi bilge yapar mı? Çalışkan olmak gerektiğini bilmekle çalışkan; doğruluğu bilmekle doğru; çok şey bilmekle bilge olunmaz. Bilgi ile erdemli olmak arasında dağlar kadar fark vardır: Bilgisiyle eylemde bulunan, bilge;

doğruya inanıp doğru eyleyen samimi ve doğru; ölçüyü bilip ona göre davranan ölçülü; adaleti bilip adaletli davranan da adil olur. Örneğin ölçüyü bilmeden de ölçülü olabilir mi insan! Bu yüzden erdem; iyi, doğru, ölçülü, adil, cesur ya da cömert davranmaktır. Bunların yalnızca birine değil, çoğuna sahip olmaktır. Doğru olanı bilmek ve doğru olana göre davranmaktır. İyiyi, doğruyu, güzeli tercih etmektir. Tercih yaparken iki Őeye dikkat ederiz: güzel, yararlı ve haz vereni tercih etmek ile bunların karşıtı çirkin, zararlı ve acı verenden kaçınmak. Bütün bu eylemlerde iyi insan başarılı, kötü insan başarısız olur.

Kant ise Őöyle diyordu: Yalnızca cennet sevdası veya cehennem korkusuyla iyi davranan bir mümin, erdemli olamaz.

Sadece bencil ve ihtiyatlı olur. Yalnızca kendi kurtuluŐu için iyilik yapan biri kurtulmuŐ ve iyi değildir.

Ne Kadar Özgürüz?

Aşağıdaki görselleri ve özdeyişleri inceleyerek soruları cevaplayınız.

David Hume : “Özgürlük istek doğrultusunda bir eylemde bulunma ya da bulunmama gücünü ifade eder.”

John Locke : “Düşüncenin, isteğin ve iradenin olmadığı yerde özgürlük olmaz.”

Fotoğrafları inceleyerek düşüncelerinizi ifade ediniz.

Önümüze konulmuş oy pusulasından birini seçmek özgürlük müdür?

Yukarıdaki sözleri görsel ile ilişkilendirerek düşüncelerinizi ifade ediniz.

Kendi yaşantınızda özgür olduğunuzu düşünüyor musunuz? Mutlak bir özgürlük var mıdır?

Özgürlük ahlak felsefesinin temel kavramlarından biridir. Davranışlarımızdan sorumlu olabilmemiz için özgür olmamız gerektiğini içsel olarak fark ederiz. İnsanın eylemde bulunurken özgür olduğu kabul edilmelidir. Çünkü yalnızca özgürlük sayesinde iyi veya kötü davranabiliriz. . Bir davranışın ahlaki olması, birtakım şartları taşımasına bağlıdır. Bu şartlardan biri kişinin davranışta bulunurken iradesi ile seçim yapabilmesi, yani özgürlük, diğeri ise özgür olarak yapılan seçimin sonuçlarının üstlenilmesi yani sorumluluktur.

İnsanın eylemde bulunurken özgür olup olamayacağı, özgür olabilirse ne kadar ve hangi şartlarda olabileceği sorusu ahlak felsefesinin cevap aradığı bir soru olarak karşımıza çıkar. Bu sorulara ilişkin felsefe tarihinde birçok farklı cevaplar verilmiş, bu cevapların oluşturduğu temel görüşler determinizm, indeterminizm, otodeterminizm, liberteryanizm ve fatalizmdir.

